

Zweeds Vertalersgeluk. Over *De polyglotte geliefden* van Lina Wolff

door **Janny Middelbeek-Oortgiesen**

Vertalersgeluktournee 2019

Soms weet je zeker dat je een bijzonder boek in handen hebt. Met *De Polyglotta Älskarna* van Lina Wolff was dat voor mij het geval.

Ik las het in 2016 vlak nadat het in Zweden verschenen was en was meteen gegrepen. De onsympathieke maar fascinerende personages, de ingenieuze compositie waardoor ik het boek toen ik het uithad meteen weer opnieuw wilde lezen, de verwijzingen naar andere auteurs, de rake observaties waardoor je als lezer wordt uitgenodigd een dialoog met het boek aan te gaan, maar vooral de sprankelende stijl die het verhaal voortstuwt, maakten dat ik wist dat dit een rijk en bijzonder boek was. Toen kort daarna aan de schrijfster de prestigieuze Augustpris werd toegekend, (vergelijkbaar met onze Librisprijs), wist ik helemaal zeker dat ik zou proberen hier een Nederlandse uitgever voor te interesseren.

Naast mijn werk als vertaler uit het Zweeds adviseer ik Nederlandse uitgeverijen, wat inhoudt dat ik, op aanvraag maar ook op eigen initiatief, adviezen geef over welke boeken naar mijn oordeel geschikt zijn voor een Nederlandse vertaling.

Nadat ik voor uitgeverij Atlas Contact een leesrapport had geschreven werden de vertaalrechten van dit boek door de uitgeverij aangekocht en niet lang daarna werd ik gevraagd voor de vertaling.

Het is overigens geen vanzelfsprekendheid, dat als je een aanbeveling schrijft voor een uitgeverij je vervolgens ook gevraagd wordt voor de vertaling, maar dit terzijde.

Uitdagingen

De allergrootste uitdaging bij de vertaling van literatuur is altijd het vangen van de juiste stijl, en in dit boek zijn dat zelfs drie stijlen:

- 1) die van de relatief eenvoudige, laagopgeleide en wat rauwe Ellinor, in het eerste deel van het boek
- 2) de meer intellectuele stijl van schrijver Max Lamas, in het tweede deel

3) en de enigszins plechtige, wat ouderwetsere stijl van de adellijke Lucrezia Latini Orsi in het derde en laatste deel.

Als je er voor je gevoel in slaagt de juiste toon en stijl en te pakken te krijgen, is dat voor mij vertalersgeluk.

De tweede uitdaging bij deze vertaling waren de veelvuldige verwijzingen naar andere boeken en naar films. Als vertaler wil je dan weten welke boeken en films dat zijn, ze lezen en zien, om mee te kunnen gaan in de sfeer die de schrijver neerzet.

Contact met de auteur

Ik heb altijd contact met de auteur van een boek dat ik vertaal. Tenzij de schrijver niet meer leeft natuurlijk. De Zweden zijn bijzonder toegankelijk, is mijn ervaring, en ook dat is vertalersgeluk.

Je hebt altijd vragen waarmee eigenlijk alleen de auteur je kan helpen. Ik vroeg Lina Wolff bijvoorbeeld aan welk boek van Michel Houellebecq ze een formulering had ontleend die op zeker moment door een personage wordt geparafraseerd.

Haar antwoord: ‘Dat weet ik niet meer. Weet niet eens zeker dat hij het zo zegt. Het is waarschijnlijk eerder een soort samenvatting die ik zelf van hem heb gemaakt.’

Het is van belang om dit te weten. Als het wel een letterlijk citaat is, ga ik kijken of er misschien een Nederlandse vertaling van te vinden is.

Bij een schrijver als Houellebecq zijn die vertalingen er. Dus heb ik op andere plekken ook gebruik gemaakt van de bestaande vertalingen door Martin de Haan.

Als je een vertaling van een vertaling maakt, bestaat het gevaar dat je verder van de oorspronkelijke tekst verwijderd raakt en dat moet je zien te vermijden.

Met Lina Wolff had ik ook contact over kleine inconsequenties. Zo was het me opgevallen dat het personage Max Lamas zijn laptop in een tas stopt en de stad in gaat om verder te werken aan zijn verhalen. Maar wanneer hij naar Italië afreist, werkt hij daar op de meegenomen ‘typemachine’. Die laptop leek me nogal onlogisch, temeer omdat er ook maar één exemplaar van zijn manuscript bestaat.

Lina Wolff beaamde dat dit een slordigheidje was en ging akkoord met mijn voorstel om die laptop weg te laten en Lamas met alleen zijn tas naar de stad te laten gaan om aan zijn verhalen te werken. Later in het boek kon hij dan vrolijk verder tikken op een schrijfmachine.

Een andere vraag betrof het motto van het boek, een citaat van de hand van Stephen King. Het was me niet gelukt te achterhalen uit welk boek dit afkomstig was. Nu zou het weliswaar net als in het Zweedse origineel in het Engels blijven staan, maar ik wilde toch weten wat de bron was.

Wolff reageerde door te zeggen dat ze het niet meer precies wist, maar nog belangrijker: dat ze het bij nader inzien helemaal niet zo'n geslaagd motto vond en dat ze wilde dat er in de vertalingen van haar boek een nieuw motto werd opgenomen. En dat is ook gebeurd. Nu uit het boek *Hearts in Atlantis* van Stephen King.

Contact met collega's

De vraag over het motto heb ik overigens aan Wolff gesteld samen met een goede collega uit Duitsland die op hetzelfde moment met de Duitse vertaling van dit boek bezig was. Wij bespraken onderling allerlei kwesties voordat we er de auteur mee lastigvielen. Bijvoorbeeld of een bepaalde passage als een verwijzing naar de film *Kill Bill* moest worden opgevat of niet.

Ook dat is voor mij vertalersgeluk: kunnen sparren met collega-vertalers in binnen- en buitenland. Mijn beroep is daardoor ook veel minder eenzaam dan mensen vaak denken.

Het vertalen van titels

Een aspect van mijn werk waar ik regelmatig vragen over krijg, en bij dit boek nog meer dan bij andere vertalingen, is wie nou bepaalt hoe een titel wordt vertaald. In theorie is dat eenvoudig, dat wil zeggen dat dit vastligt in het modelcontract dat fatsoenlijke uitgevers met vertalers afsluiten.

Daarin staat: 'De uitgever beslist *na overleg met de vertaler* omtrent de titel en eventueel ondertitel waaronder de vertaling zal worden uitgegeven.'

Papier is geduldig, de praktijk weerbarstig. Vaak proberen marketingafdelingen iets te verzinnen wat volgens de medewerkers lekker in het gehoor ligt of aansprekend is, en als zo'n titel nergens op slaat of lezers juist op het verkeerde been zet, moet je als vertaler soms alle zeilen bijzetten om ze voor dwalingen te behoeden.

Soms ook gooit de auteur zelf zich in de strijd.

Sowieso is het altijd goed om te weten wat de auteur voor gedachten heeft rond de titel van het boek.

Ik heb Lina Wolff gevraagd of haar Zweedse uitgever vraagtekens bij deze titel had gehad, met name over het gebruik van het woord 'polyglot', waar ik zelf vaak vragen over krijg. Ze zei er dit over, ik citeer:

'Nee, we hebben geen discussie over de titel gehad op de uitgeverij. Ik heb al mijn titels zelf bepaald en niemand op de uitgeverij heeft daar bezwaren tegen gemaakt. Wel heb ik naderhand gehoord dat sommige boekhandelaren een beetje bezorgd waren over de titel. Precies zoals jij zegt, waren ze sceptisch ten aanzien van het woord 'polyglot'. Maar later bleek dat dit vaker nieuwsgierigheid dan angst bij mogelijke lezers opwekte. Persoonlijk denk ik dat de meeste woorden die met 'minnaar' gecombineerd worden kunnen werken, want je wilt weten wat de minnaar (of minnaars) is of kan zijn...

Persoonlijk geloof ik ook dat titels die aanvankelijk een beetje mysterieus zijn, juist goed zijn. Omdat ik éérst de titel bedenk en daarna het boek schrijf, is het voor mij

ook belangrijk dat het een titel is die mij interesseert en waarin alles wat zich onderweg aandient een plek kan vinden...'

Ik ben het helemaal met Wolff eens dat je lezers niet moet onderschatten en dat een prikkelende titel juist nieuwsgierig maakt.

Dat wil niet zeggen dat ik deze titel niet met de uitgeverij heb hoeven bespreken, want ook daar bestond er aanvankelijk angst dat lezers misschien zouden afhaken door het woord 'polyglot'.

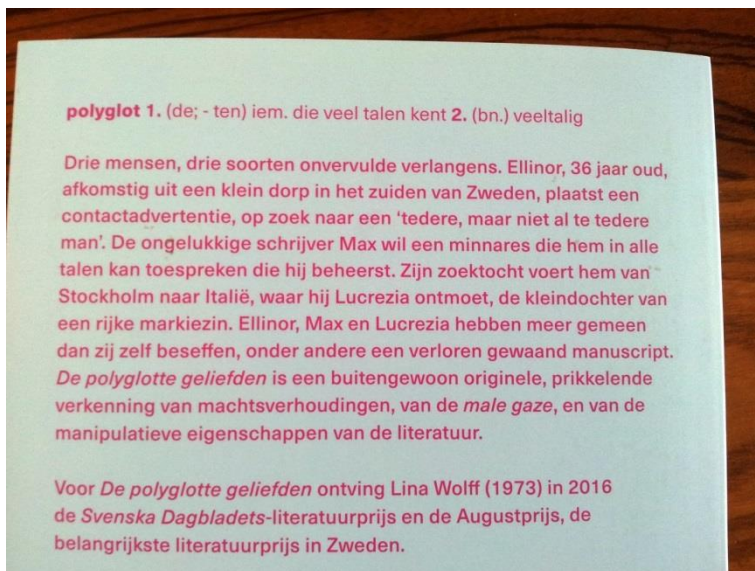
Maar omdat deze titel een duidelijke rol in het boek zelf speelt, er is sprake van een manuscript met dezelfde titel en het personage Calisto droomt van geliefden die polyglot zijn, is de titel zeer functioneel.

Bovendien wordt in het boek uitgelegd wat 'polyglot' is, omdat een ander personage bij het zien van het manuscript opmerkt dat ze het woord niet begrijpt.

Daarom was men er op de uitgeverij toch al gauw van overtuigd dat de titel kon, nee, móést blijven zoals die was.

Wel besloten we van 'minnaars' 'geliefden' te maken omdat 'polyglotte geliefden' mooier klinkt vanwege het ritme en de allitererende g's en l's.

Ook is op het achterplat een uitleg van het woord 'polyglot' opgenomen. Voor de zekerheid.

Het was heel prettig om goed met Atlas Contact over deze zaken te kunnen overleggen.

Zo had ik ook mijn zegje in de tekst op het achterplat en kreeg ik het omslagontwerp vooraf te zien. Van de Zweedse ontwerper overgenomen wat betreft belettering, maar in andere kleuren, zoals u hebt kunnen zien.

Wat mij betreft is serieus genomen worden als gesprekspartner dóór, en goed samenwerken mét de Nederlandse uitgeverij óók een vorm van vertalersgeluk.

Hopelijk heb ik u hiermee een inkijkje gegeven in een paar aspecten van de vertaling van dit boek en bent u nieuwsgierig geworden.